Nederland telt 705 energiecoöperaties

Elke plaats zijn eigen zonnepark

Meer dan 120 duizend inwoners van Nederland wekken samen met buurtgenoten duurzame energie op. Ze doen dat via energiecoöperaties. Die worden steeds professioneler, maar uitdagingen zijn er genoeg.

TEKST **TOM KIKKEN** BEELD **SIMON LENSKENS**

Een gezamenlijk zonnedak heeft inwoners van het Gelderse Loenen geen windeieren gelegd. Door de gestegen energieprijzen en het zonnige weer leverden de ruim 2.400 zonnepanelen van Energie Coöperatie Loenen vorig jaar veertig procent meer inkomsten op dan verwacht. Een deel daarvan gaat terug naar de leden. Zo werd de contributie over 2023 geschrapt en wie destijds investeerde in de panelen kreeg een extra bedrag uitgekeerd. Verder besloten de leden twaalfduizend euro vrij te maken voor sociale activiteiten en bestrijding van energiearmoede in het dorp. “We hopen dat volgend jaar te herhalen”, zegt bestuurslid Tijs van der Wiel.

Energie Coöperatie Loenen is een van de 705 energiecoöperaties in Nederland: burgers die samen energie opwekken, zonder winstoogmerk. Zo’n organisatie is eigendom van de leden, samen beslissen zij over de koers. De meeste coöperaties wekken stroom op met zonnepanelen op daken of in weilanden. 87 hebben windmolens of plannen daarvoor. En 78 werken aan een warmteproject zoals een warmtenet, blijkt uit de Lokale Energie Monitor 2022 van Klimaatstichting HIER.

Ideële redenen

Inmiddels is in 86 procent van alle gemeenten een coöperatie actief. “Daarmee lijkt een verzadigingspunt bereikt”, vertelt Katrien Prins, teammanager bij HIER. In de periode 2010 tot 2021 groeide het aantal organisaties van 22 tot 696. Vorig jaar kwamen er slechts negen bij. Het aantal leden groeit wel stug door. 120 duizend waren het er vorig jaar, acht procent meer →

dan in 2021. Ook het aantal projecten blijft toenemen. In 2022 legden coöperaties 160 nieuwe zonnedaken en -weiden aan. Er kwamen twee nieuwe coöperatieve windparken bij.
Veel energiecoöperaties zijn opgericht vanuit ideële redenen, zegt Prins. “Klimaat is een belangrijke drijfveer. De leden willen de energietransitie een slinger geven. Daarnaast willen ze onafhankelijk blijven van grote energiebedrijven. Ze willen zelf iets te zeggen hebben over de zonne- of windparken die in hun omgeving komen.”
Bovendien is lidmaatschap van een coöperatie vaak ook financieel voordelig. Het geld dat nodig is voor zonnepanelen of windmolens wordt bij elkaar gebracht door leden. Zij kopen meestal obligaties. Daar krijgen ze rendement over. Dat wordt betaald uit de winst die de coöperatie maakt door stroom te leveren aan het net. Daarnaast steken veel energiecoöperaties – net als Energie Coöperatie Loenen – een deel van hun winst in projecten in de omgeving. Prins: “Dat zit bij commerciële bedrijven niet in het DNA.”

Belangrijke rol in energietransitie

Volgens Prins zijn energiecoöperaties de afgelopen jaren behoorlijk veranderd. Zo zijn ze een stuk professioneler geworden. Een aantal heeft inmiddels een of meerdere betaalde medewerkers in dienst. Bovendien doen ze veel meer dan alleen energie opwekken. Ze zijn bezig met opslag van energie of laadpalen voor elektrische auto’s. Zo’n zestig procent doet iets met energie besparen. Prins: “Ze hebben energiecoaches die langsgaan bij bewoners of kopen gezamenlijk energiebesparingsmiddelen in. Door de energiecrisis heeft dit een vlucht genomen.”
De overheid ziet een belangrijke rol voor energiecoöperaties in de energietransitie. Om de CO_2-uitstoot terug te dringen, moeten er de komende jaren veel windmolens en zonneparken bijkomen. Streven is dat deze voor vijftig procent eigendom zijn van omwonenden en lokale bedrijven, zo staat in het Klimaatakkoord. Dat loopt geregeld via energiecoöperaties. Die ontwikkelen zelf of worden zakelijk partner van een commerciële partij. Ook zijn ze vaak betrokken bij het aardgasvrij maken van wijken.
Die betrokkenheid van coöperaties heeft voor beide kanten voordelen. Enerzijds hebben omwonenden invloed op de energietransitie in hun omgeving en profiteren ze daar zelf van. Anderzijds ontstaat meer draagvlak voor de klimaatplannen van de overheid. Prins: “Mensen zijn vaak sneller tegen verandering wanneer iets wordt opgelegd dan wanneer ze kunnen meepraten, meebeslissen en meedoen.”
Toch lopen coöperaties tegen genoeg uitdagingen aan. Sommige zijn specifiek voor deze sector. “Veel coöperaties bestaan zo’n tien tot vijftien jaar. Dan wisselt het bestuur. Maar voor sommige is het lastig nieuwe bestuurders te vinden”, aldus Prins. Andere problemen zijn algemener van aard. Denk aan het gebrek aan installateurs voor zonnepanelen en het elektriciteitsnet dat op veel plekken vol zit.
Deze obstakels beginnen inmiddels serieuze gevolgen te krijgen. Coöperaties hebben nog honderden projecten in de pijplijn zitten. Maar het is lang niet altijd zeker of en wanneer die kunnen doorgaan. Prins: “In 2022 zijn relatief veel plannen stopgezet of uitgesteld.”

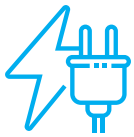

Stroom tegen kostprijs

Tot nu toe was het niet mogelijk voor leden om de stroom van hun energiecoöperatie direct af te nemen. Die gaat namelijk het stroomnet op en wordt verkocht op de commerciële elektriciteitsmarkt. Door de gestegen energieprijzen begon dat te wringen. “De prijs die leden betalen aan hun energieleverancier is hoger dan de kosten die hun coöperatie maakt om energie op te wekken”, zegt Siward Zomer, directeur van Energie Samen, de brancheorganisatie van energiecoöperaties. Die heeft daarom het initiatief genomen voor enkele proefprojecten waarbij lokaal opgewekte stroom tegen kostprijs rechtstreeks aan de omgeving wordt geleverd. “De stroom gaat niet meer de markt op. Hiervoor is het onder andere nodig dat productie en verbruik op hetzelfde moment plaatsvinden.”

Dit vindt de vereniging

Vereniging Eigen Huis vindt de groeiende rol van energiecoöperaties positief, zegt belangenbehartiger Maud Weide. “Door de energietransitie verandert de leefomgeving van veel Nederlanders behoorlijk. Daarom is het belangrijk dat zij meebeslissen over zonne- en windparken en daarvan ook meeprofiteren. Energiecoöperaties kunnen hiervoor zorgen. Zij weten vaak goed wat er leeft onder inwoners en kunnen een schakel zijn tussen burgers en politiek. Het zou mooi zijn als het aantal leden van coöperaties verder blijft groeien, zodat zij namens zoveel mogelijk omwonenden spreken.”

Energiecoöperatie Loenen heeft nu 140 leden. Dat aantal moet groeien, vindt het bestuur.

Energie Coöperatie Loenen

“Initiatief voor verduurzaming in Loenen houden”

“Voor elkaar, door elkaar.” Zo vat bestuurslid Tijs van der Wiel de gedachte achter Energie Coöperatie Loenen samen. Die heeft sinds 2020 2.404 zonnepanelen op het dak van een lokaal transportbedrijf liggen.

De coöperatie wil het gebruik van duurzame energie in het Gelderse dorp stimuleren. Een andere belangrijke drijfveer: zorgen dat Loenen onafhankelijk blijft van grote energiebedrijven. Als die er windmolens of zonneparken neerzetten, gaan de opbrengsten immers naar investeerders elders. “De coöperatie wil het initiatief voor verduurzaming hier in Loenen houden”, zegt Van der Wiel.
De benodigde investering voor de panelen werd bij elkaar gebracht door inwoners van het plaatsje op de Veluwe. Die kochten obligaties, waar ze in normale jaren vier procent rendement op krijgen. Vorig jaar was dat zes procent (zie ook pagina 19).
De opgewekte stroom wordt verkocht door ‘*om | nieuwe energie*’, een coöperatie van energiecoöperaties. Leden kunnen daar een energiecontract afsluiten. Van der Wiel: “Zowel het leveringstarief aan klanten als de terugleververgoeding voor onze coöperatie is gunstig.”
De coöperatie heeft het ook razend druk met energieadvies. Inwoners van Loenen kunnen bezoek krijgen van een energiecoach. Die geeft na een inspectie van de woning advies over verduurzamingsmaatregelen en subsidiemogelijkheden. “Officieel staat er anderhalf uur voor een bezoek, maar ik ben eigenlijk nooit binnen drie uur weg”, vertelt Van der Wiel, zelf ook energiecoach.
Verder wil de coöperatie een bijdrage leveren aan het tegengaan van netcongestie. Zo kijkt zij naar een accu voor het eigen zonnedak. “Als het net vol is, kunnen we de opgewekte stroom opslaan om die op een later moment alsnog te leveren.”
Ook heeft de coöperatie plannen voor extra zonnedaken, een deelauto en gezamenlijke inkoop van thuisaccu’s .
Een uitdaging is het aantal leden verhogen. Dat zijn er nu ruim 140, terwijl Loenen zo’n 3.000 inwoners heeft. Maar misschien wel het grootste probleem: “Er gaat veel tijd zitten in het werk voor de coöperatie. De druk op vrijwilligers neemt toe. Daarom overwegen we iemand in dienst te nemen.” →

Energie-coöperaties in cijfers

68%
van de coöperaties werkt aan zonneprojecten.

1.093
Dit is het totale aantal zonneprojecten in 2022.

81.600
De stroom die deze zonneprojecten opwekken, is vergelijkbaar met het elektriciteitsverbruik van bijna 81.600 huishoudens.

12%
van alle coöperaties is bezig met windprojecten.

337.000
De opgewekte stroom van deze windprojecten is vergelijkbaar met het stroomverbruik van 337.000 huishoudens.

20%
van de coöperaties houdt zich bezig met warmte-initiatieven, zoals een warmtenet.

Aansluiten bij een energie-coöperatie?

Wilt u meedoen met een energiecoöperatie? Op de websites **hieropgewekt.nl** en **energiesamen.nu** ziet u welke coöperaties er bij u in de buurt zijn. De eerste website is van klimaatorganisatie HIER, de tweede van brancheorganisatie Energie Samen. HIER en Energie Samen bieden ook informatie voor startende coöperaties.

BRON LOKALE ENERGIE MONITOR 2022, KLIMAATSTICHTING HIER EN ENERGIE SAMEN

Leudal Energie

“Bij ons geldt de menselijke maat”

Het Limburgse windmolenpark van Leudal Energie kan op veel steun rekenen. De coöperatie heeft 700 leden en twee betaalde krachten.

In het kantoor van Leudal Energie staat sinds kort een groot beeldscherm. Daarop is te zien hoeveel stroom de drie windmolens van de Limburgse energiecoöperatie op dat moment opwekken. "We hebben dit laatst gepresenteerd tijdens de algemene ledenvergadering. De leden vonden het prachtig", zegt bestuurslid Wim Geelen.

Het windmolenpark van Leudal Energie werd in 2021 geopend. De gemeente Leudal had een aantal locaties aangewezen waar windturbines konden komen. De coöperatie diende een voorstel in. Zij gaf al sinds 2013 energieadvies aan inwoners en had zonnedaken op twee basisscholen gerealiseerd. Nu kreeg zij ook toestemming om de windmolens neer te zetten. In vier maanden tijd brachten 150 leden de benodigde 2,2 miljoen euro bij elkaar. Geelen: "De molens zijn volledig in eigen beheer gebouwd."

Mede door de hoge energieprijzen maakte Leudal Energie afgelopen tijd miljoenen euro's winst. Een groot deel daarvan wordt ingezet voor nieuwe projecten. Een kleiner bedrag gaat terug naar de leden. Zij krijgen rendement op hun investering in projecten, maar kunnen bijvoorbeeld ook extra subsidie krijgen wanneer ze hun huis verduurzamen.

Ook de bredere gemeenschap profiteert. Zo gaat voor elke opgewekte megawattuur één euro naar een speciaal fonds – tot nu toe al 60 duizend euro in totaal. "Mensen uit de omgeving kunnen er een beroep op doen, bijvoorbeeld voor de verfraaiing van hun buurt", vertelt Geelen.

Het is precies waarom 'de coöperatieve vorm' volgens hem steeds meer voet aan de grond krijgt. "De opbrengsten landen in de omgeving. Dat is de beste manier om draagvlak te creëren voor de opwek van duurzame energie."

Persoonlijk contact

Natuurlijk, niet iedereen in de gemeente was blij met de windmolens. Een aantal inwoners procedeerde ertegen tot aan de Raad van State. Maar in het algemeen kan het park volgens Geelen op veel steun rekenen. Inmiddels heeft Leudal Energie 700 leden en twee betaalde krachten. Net als bij Energie Coöperatie Loenen wordt de opgewekte stroom verkocht via '*om / nieuwe energie*'. Geelen: "Leden kunnen via ons een energiecontract afsluiten en wij zijn hun aanspreekpunt bij vragen." Wat de coöperatie volgens hem onderscheidt van commerciële energiebedrijven: persoonlijk contact. "Je moest een weten hoeveel positieve reacties we krijgen. Mensen zijn verbaasd dat we opnemen als ze ons bellen. Of dat ze bij ons kunnen binnenlopen. Bij grote bedrijven is dat allemaal wegbezuinigd. Die bekijken alles economisch. Bij ons geldt de menselijke maat."